

Bazilika v cukuletu postavená

Čeněk se Zdeňkou chtěli do kláštera proniknout nepozorovaně. Málem by se jim to bylo i podařilo, jenže pes je prozradil. Utekl jim pod holubník a začal hlasitě štěkat. Holubi si z toho nic nedělali, ale v tichých klášterních zdech se štěkot rozléhal jako burácení hromu.

„Vrr, haf, haf!“

„Žlutej, neštěkej,“ tišila ho Zdeňka, ale marně.

„Ticho,“ ozvalo se z kaple a ze dveří vystrčil hlavu nazlobený mnich. „Kdo se opovažuje rušit nás z modliteb?“

„Otče Prokope,“ oslovil muže chlapec. „To jsem já. Čeněk.“

„Kluku ušatá,“ tvář Prokopa se rozzářila úsměvem. „Proč máš hlavu plnou trávy? A co tu vyvádíte?“

Na to Čeněk odpověď připravenou neměl. Nemohl říct, že jdou kouzlit brtnickou káčou. Rozpačitě sklopil hlavu a začal si z ní prsty vyčesávat stébla. Situaci naštěstí zachránila Zdeňka: „Tatínek nás sem poslal vyměřit pozemek na baziliku.“

Prokop zvedl tázavě jedno obočí. „Na vykolíkování stavby je přece brzo. Vždyť stará kaple stále ještě stojí.“ Významně ukázal na chatrný svatostánek.

„My to máme jen odkrokovat,“ vykotala dívka. „Přesného vytýčení se ujme polír. Tatínek už pro něj poslal. A taky pro kameníky a další řemeslníky. Přijedou až z ciziny, aby postavili kostel ve zdejších krajích nevídaný.“

„Nu dobrá,“ kývl Prokop, „ale to psisko tu nemůže takhle vyvádět.“ Podíval se na psa, pes se podíval na mnicha a zamával ocasem. „Víte co? Vezmu ho na procházku ke kuchyni, jestli tam kuchař nemá nějaké zbytky od oběda,“ pousmál se muž.

Sotva Prokop se psem zmizel z dohledu, posadily se děti na místo budoucí baziliky a roztočily káču. Všechno kolem nich zakolotalo, zavířilo a posunulo se o pár týdnů dopředu. Zmizela stará kaple a na místě budoucí baziliky se přesně vytyčovalo. Polír na všechny přísně dohlížel. Jedna malá chybička při vyměřování, a celá stavba by se mohla zřítit.

„Podívej,“ upozornil Zdeňku kamarád a ukázal rukou, „támhle je tvůj táta a mluví s opatem.“

„Raději se jim nebudeme ukazovat,“ tlumeně řekla dívka. Naštěstí v ruchu staveniště jim nikdo nevěnoval pozornost. Na jedné straně kopali základy pro obvodové zdi, na východní straně už kameníci stavěli bytelnou kamennou zeď.

„Bude to veliké,“ obdivně uznal Čeněk.

Káča začala zpomalovat. Výjev se rozostřoval. Na klášter jako by padala mlha a točila se ve víru jako káča. Náhle všechno zmizelo. Zdeňka se nahnula k magické hračce a znovu ji roztočila. Mumraj kolem vytyčování základů byl tentam a kolem dětí vyrostly do výšky mohutné zdi.

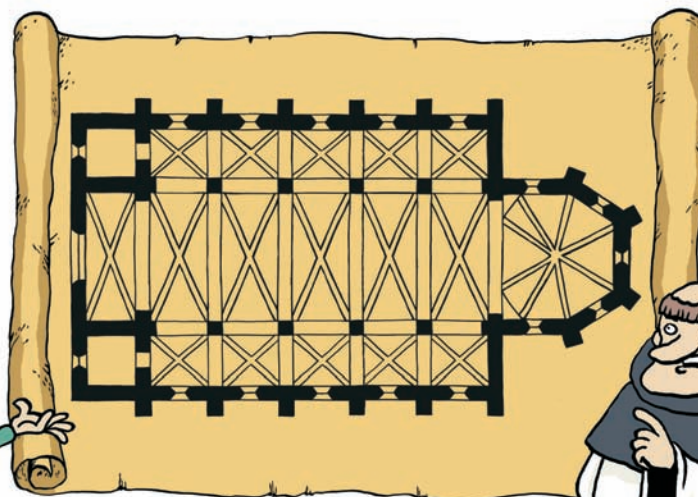
„Páni,“ hvízdal Čeněk obdivně.

„Posunuli jsme se v čase o několik let dopředu,“ poznamenala dívka. A opravdu. Kolem nich se tyčila rozestavená stavba a všude vládl stavební mumraj.

„Vždyť to spletli,“ mračil se chlapec, „chybí jim vnitřek kostela!“

„Nechybí, ten se staví až nakonec.“ Zdeňka nezapřela, že je dcera stavitelova. „Nejprve se staví východní část, potom věže a pak se dostaví zbytek.“

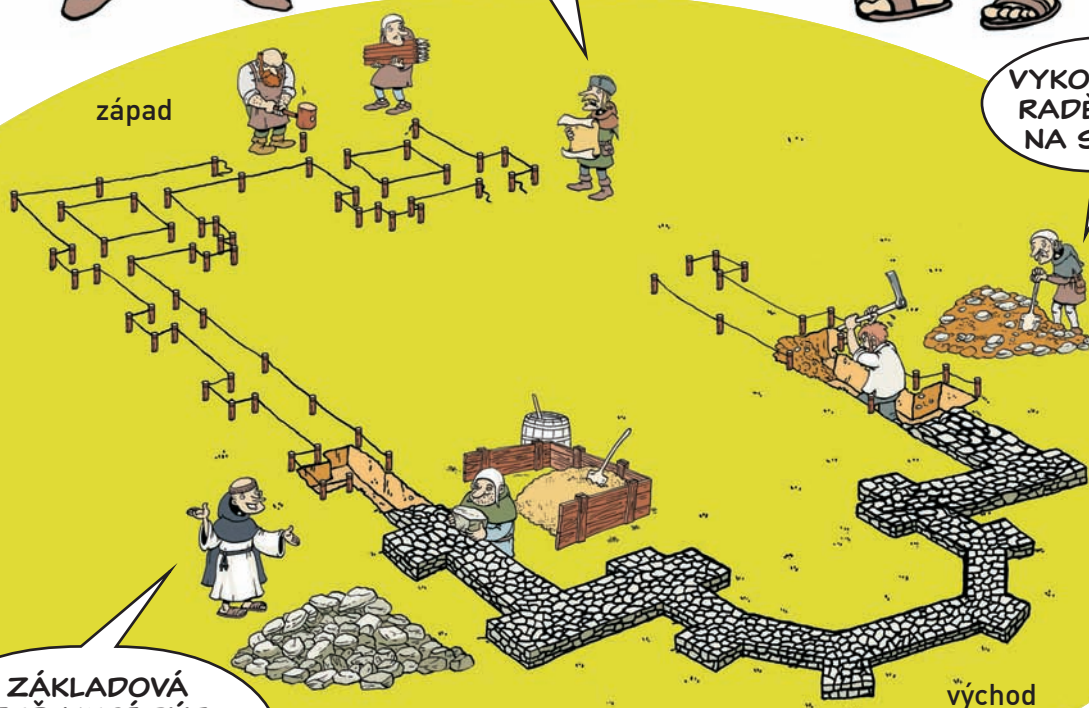
ZDE VIDÍTE
PŮDORYS BAZILIKY,
JAK JSEM HO
NAVRHL.

HLAVNĚ MUSÍME
PRO STAVBU
NAJÍT PEVNÉ
PODLOŽÍ.

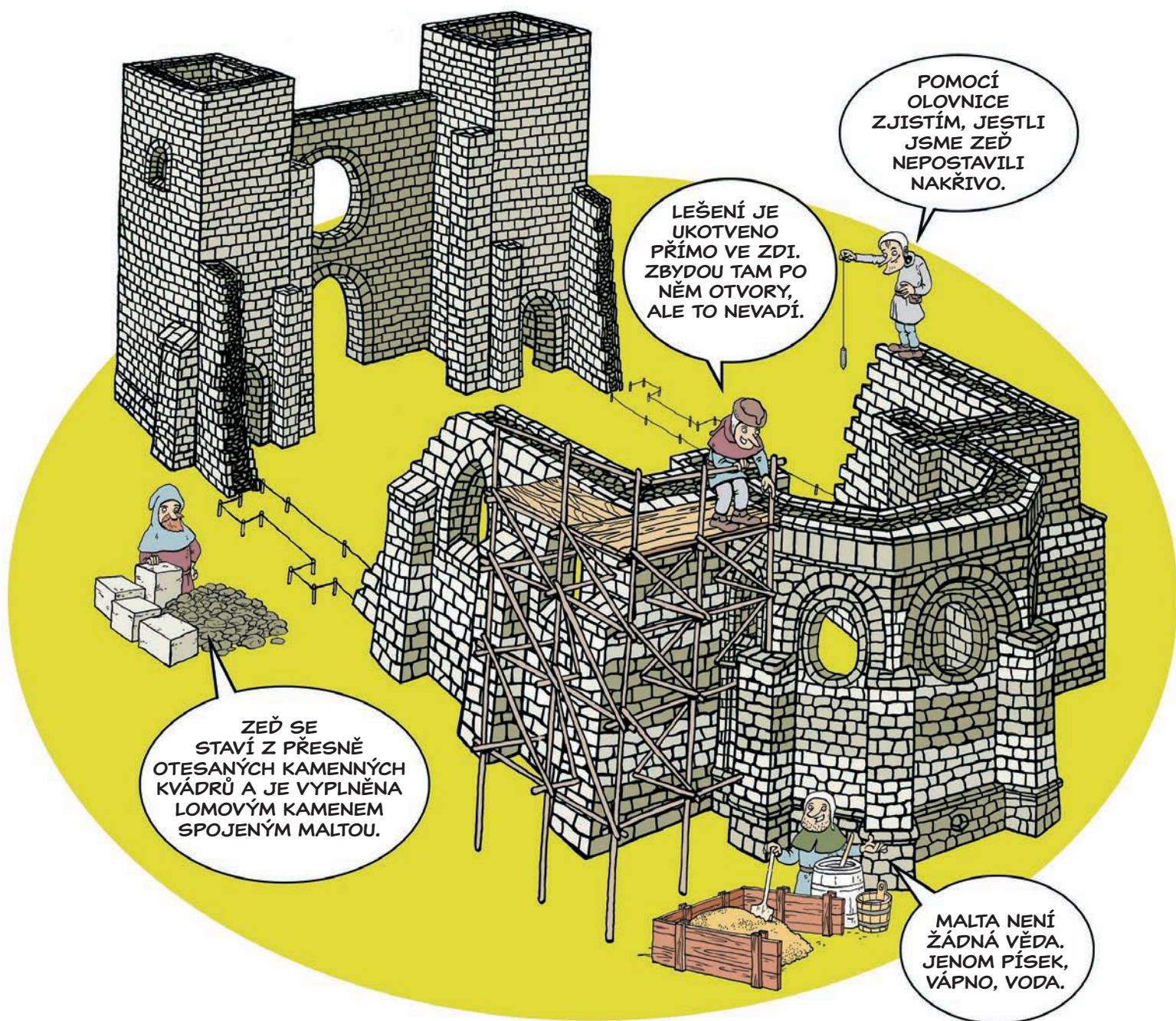
TADY TO
JEŠTĚ NEMÁTE
VYKOLÍKOVANÉ!

ZÁKLADOVÁ
ZEĎ MUSÍ BÝT
SILNÁ, ABY UNESLA
TÍHU STAVBY.

Vytyčení základů

Podle stavebního půdorysu byly vykollíkovány obvody nosných zdí. Stavba musela mít pevné základy. Kopalo se tedy hluboko a základové zdivo se stavělo co nejpevnější, aby vztyčený chrám uneslo. Kostel byl natočen tak, aby vstup směřoval k západu a protilehlý oltář k východu.

Od východu, od západu

Východní část kostela se stavěla přednostně kvůli bohoslužbám, které se zde mohly konat ještě před dokončením stavby. Urychlení výstavby mohutných věží na protilehlé straně mělo jiný důvod. Než se postupně dostavěla středová část, podloží se sesedlo pod vahou věží, a zmenšilo se tak nebezpečí vzniku trhlin mezi zdívem věží a podélných lodí.

Někdy se bohužel stalo, že došly peníze nebo vypukla válka a chrám zůstal navždy nedostavěný.

„A proč?“

„Aby se kostel mohl co nejdříve používat. Na východní straně bude umístěný oltář, takže jen co to bude trochu možné, budou se zde konat bohoslužby. A věže jsou důležité kvůli zvonnům, které ponosou.“

„Myslíš, že opatovi nebude při mši vadit, že se kostel ještě staví?“

„Přece nebudou v klášteře několik let bez kostela! Koneckonců se tam může postavit načas jalová zeď, aby se místo oddělilo od staveniště.“

„Aha, načas,“ rovnal si Čeněk všechno v hlavě. „Dočasná zeď.“

A káča zatím zpomalovala. Děti na sebe mrkly. Hořely zvědavostí, co se na stavbě bude dít v dalších letech. Zatím vidí jen příslib velkolepé baziliky, torzo vstupního průčelí a oltářního závěru.

„Točíme dál!“ vykřikl kluk ze Strachotína.

„Děti, co se tu motáte?“ houkl na Čenka a Zdeňku ramenatý kameník. „Teď se staví krov!“ Zdi baziliky byly dostavěné, silné, mohutné, aby unesly tíhu stěn a kleneb.

„My si dáme pozor,“ neurčitě odpověděl Čeněk. V ohromení totiž nebyl schopen udělat ani krok. Kameník kývl a dál opracovával kamenný kvádr.

„Podívej,“ zatahala kamaráda za rukáv kamarádka. „Střechu dělají dřív, než postaví uvnitř klenby.“ Ale chlapec ji poslouchal jen na jedno ucho. Nemohl spustit pohled z dřevěného stavebního jeřábu. Až nahoře, uvnitř obrovského kola, roztáčeli pomocníci celé soukolí a pouze silou vlastních nohou vynášeli do výšky obrovské trámy. Zdvihač stroj držel trám v kleštích, jako by to byla sirka.

„Dřevěný krov zpevní zdi baziliky,“ pokračovala Zdeňka. „Tatínek říkal...“ otočila se k Čenkovi. „Ty mě vůbec neposloucháš!“

„Jak to pracuje?“ ukázal nahoru na jeřáb. Dívka tam mrkla.

„Je to systém kladek. Váha materiálu, který zdvihají, se zmenší tím, že ho nevytahují rovnou, ale mají lana namotaná přes kladky. Kladkáři na stavbě to mají vždycky přesně spočítané, ale stejně je šlapání dřina.“

„Aha,“ vrátil se na zem Čeněk. „Ale je to parádní stroj, co?“

„To je,“ přitakala Zdeňka.

„A co jsi myslela těmi klenbami?“

„Že tu nejsou. A já se na ně tak těšila. Zkusíme káču ještě popohnat?“

Čeněk přikývl a točným cvrknutím konečků prstů popohnal otáčky.

Kamenické nářadí

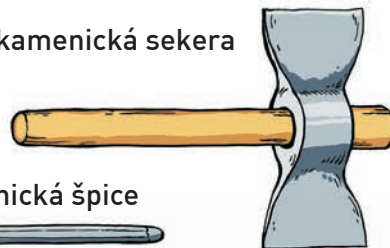
dláto

kamenická palička

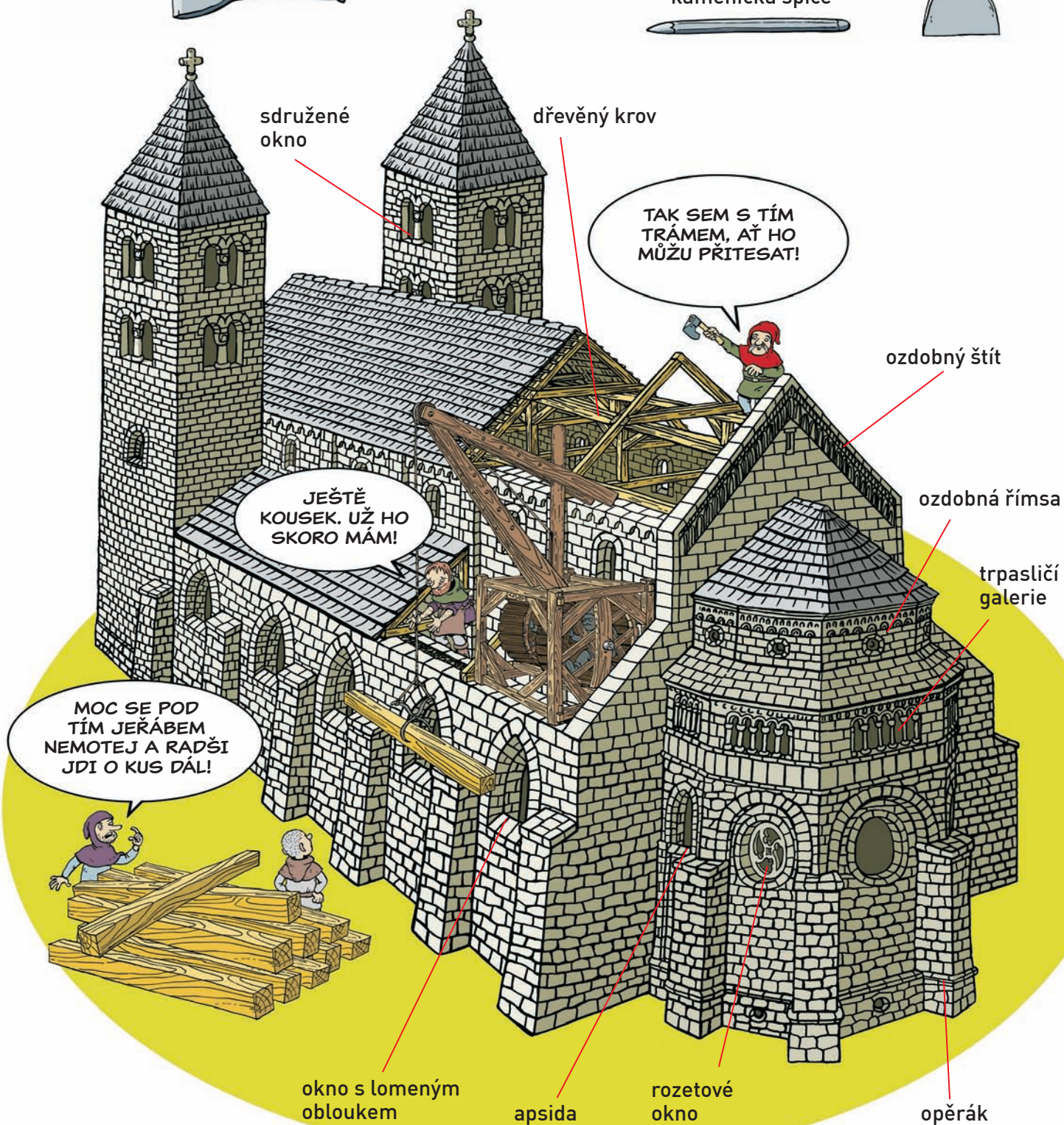
kamenická sekera

prýskač

kamenická špice

Bazilika vypadala zvenku téměř hotová. Káča je posunula zase o několik měsíců dopředu. Pod krovky bylo rušno.

„Co to tam budují?“ snažil se Čeněk prokouknout, o co se kameníci nahoře snaží.

„Klenbu,“ vydechla užasle Zdeňka. „Žebrovou klenbu, jakou jsme viděli s tatínkem na cestách v cizině!“

Chlapec se zakláněl, div si hlavu nevyvrátil a krk nezlomil. „A proč tam neudělají normální strop? Z dřevěných trámů?“

„Vidíš, jak je ten chrám obrovský? Kde bys vzal tak dlouhé trámy? Kamenná klenba, která zaklene prostor, je tím největším stavitelským mistrovstvím,“ vysvětlovala dívka.

„Zdeňko,“ řekl pomalu Čeněk, „nechci vypadat jako venkovský balík ze Strachotína. Ale k čemu se stavět s takhle složitou kamennou klenbou, když stejně nebude pod střechou vidět?“

„Ona bude vidět uvnitř baziliky. Kdo zvedne hlavu, bude mít pocit, že se nad ním rozpíná kamenné nebe.“

„Tak jdeme dovnitř?“ zeptal se chlapec.

„Jdeme, ale ještě trošku popoženeme čas.“

Ozval se zvuk tříštícího se skla. Děti se ohlédly a zahlédly sklenářského pomocníka, který zakopl a rozsypal sklíčka.

„Myslím, že někdo potřebuje pomoc,“ kývl Čeněk na kamarádku. Popoběhli k chlapci a pustili se s ním do sbírání rozsypaných kousků. Naštěstí se většina nepolámala, jen rozkutálela.

Stavební prvky středověké baziliky

Středověké zdvihací stroje byly poháněné lidskou silou. Základ tvořilo hnací kolo, v jehož útrobach kráčel člověk nebo i několik lidí. Takto dokázali vyzdvihnout až tisíc kilogramů. Jak stavba rostla, stěhoval se nahoru i stavební jeřáb. Když bylo hotovo, po částech se snesl dolů.

Dřevěný krov je nosná konstrukce střechy, kterou ze dřeva postavili tesaři. Krov musel mít vhodný sklon, aby se na střeše nedržel sníh, ale ani se do ní příliš neopíral vítr. Kamenné kostely mívaly ve středověku na krovu položené pálené tašky, břidlice nebo plech.

Sdružené okno je seskupení nejméně dvou, ale často tří i více oken, která propojovaly malé a úzké meziokenní sloupky.

Ozdobná římsa obíhá kolem kostela a zdobí ji obloučkový vlys, ornament tvořený řadou půlkruhových obloučků, který byl oblíbený v raném středověku.

Apsida je výklenek, kde bývá umístěný oltář. Kostel může mít i více apsid po stranách.

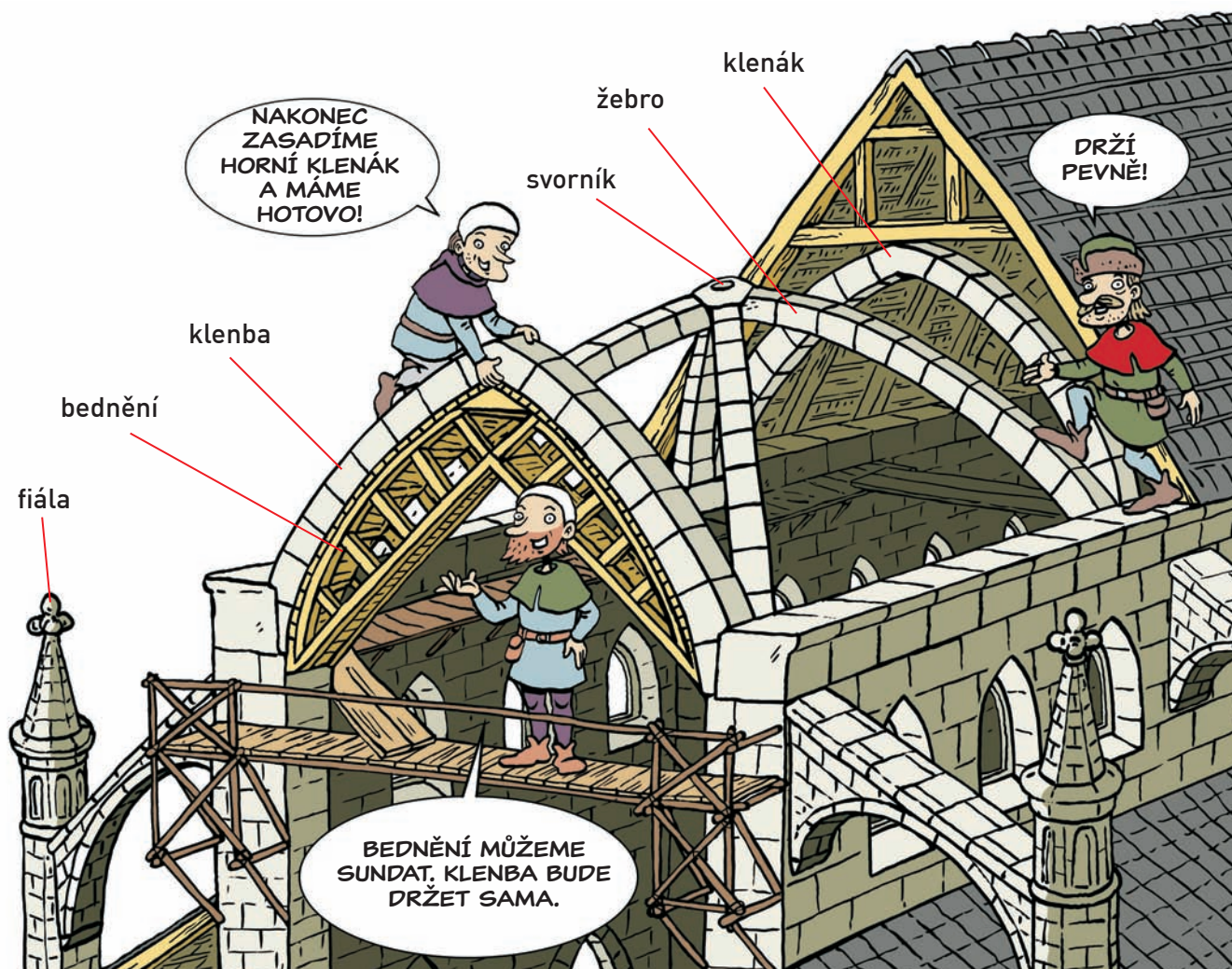
Trpasličí galerie je úzký ochoz, vypadající zdálky jako pro trpaslíky, ve skutečnosti na něm mohou chodit lidé.

Ozdobný štít je zeď umístěná na vrcholu stavby; je zdobená, většinou trojúhelníkového tvaru. Středověké kostely mívaly nejvýstavnější štít mezi věžemi.

Rozetové okno je kruhové okno, často velkých rozměrů, umístěné většinou nad vstupním portálem stavby, zde na apsidě.

Okno s lomeným obloukem bylo ve středověku novinkou, která ohlašovala velkolepé stavby pnoucí se do výšky. Oblouk nebyl nahoře zaoblený, ale zalomený do špičky.

Opěrák se přidával na zpevnění zdí zvenčí, když se použila okna a klenba s lomeným obloukem. Tento opěrný pilíř stavby sloužil k zachycení šikmých tlaků, aby se stěna „nerozskočila“.

Klenba

Klenba korunovala středověké kostely a umožnila zaklenout velký prostor. Vyžadovala přesnou kamenickou práci.

Bednění ze dřeva podpírá klenební kameny. Když je klenba zaklenutá, bednění se odstraní.

Žebro je oblouk, který se šikmo kříží a nese tíhu celé klenby. Proto se prostory mezi žebry mohou vyplnit lehčím zdivem.

Klenák je kámen ve vrcholu oblouku, který se umístí jako poslední.

Svorník je klenák v místě, kde se sbíhají žebra, tedy v klenebním křížení. Často bývá zdobený.

Fiála je štíhlá zdobená věžička na vrcholu opěrného pilíře.

„Berte je do hadru,“ řekl kluk a nabídl jim látku. „Ať se neporežete. Já jsem Pavel, ale tady na stavbě spíš slyším na padej, přines nebo podej.“

„Jmenuji se Zdeňka a tohle je Čeněk,“ představila je dívka a nepřestávala sbírat. „Co se stalo?“ Kousek od nich byla tři vysoká kamenná okna.

Jen jedno mělo skleněnou výplň, ale na dalším teprve pracovali kameníci.

„Kameníci se zpozdili s výrobou kružby do oken,“ polohlasem vysvětloval Pavel. „Podle plá-

nů totiž měli vytvořit na apsidě desetidílnou rozetu. Takové kruhové okno ale nikdy nedělali, prý ho jen jeden z nich viděl na kostele kdesi v Remeši, takže práce nabraly zpoždění. Měli bychom zasklívat, ale není co.“

„To je přece věc kameníků, ne sklenářů,“ namítl Čeněk.

„Jak se to vezme,“ pokrčil rameny Pavel. „Jenže brzy se do kostela začnou navážet lavice a dřevěné oltáře, už prý přijeli i malíři. A nezasklenými okny by dovnitř táhlo.“

„My jsme s tetou dávali do okna látku, aby netáhlo,“ vzpomněl si Čeněk.

Podíval se na vysoká okna a dodal: „To by tady asi nešlo.“

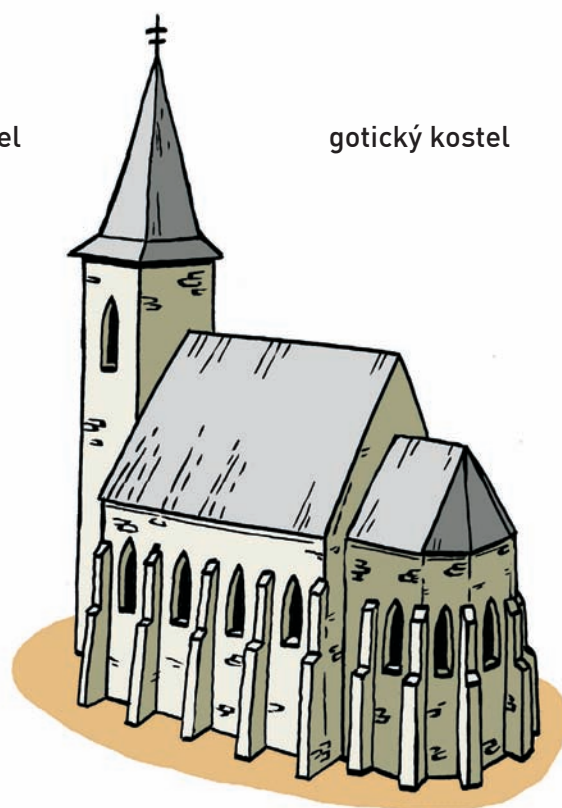
„Benediktini si na vitrážích velmi zakládají, dokonce nám pomáhají sklíčka barvit,“ chrlil ze sebe Pavel a sbíral poslední střípky. „Mniši si přejí, aby světlo procházející barevnými skly do kostela vytvořilo uvnitř jiný svět.“

„Přines nám ta sklíčka, Pavle,“ zavolal jeden ze sklářů. „Chybí nám žluté na plášť Jana Křtitele!“

„Děkuji,“ řekl Pavel a utíkal za sklářskými mistry.

románský kostel

gotický kostel

Románský a gotický sloh

Románský sloh je středověký umělecký způsob ztvárnění, který se ve stavitelství projevoval mohutnými zdmi, půlkruhovým obloukem, sdruženými okny a obloučkovým vlysem. Stropy byly trámové, později se stavěla jednoduchá kamenná klenba. V Evropě se používal od 11. do 13. století. Třebíčská bazilika je zvenku převážně románská.

Gotický sloh se do Evropy šířil od poloviny 12. století z Francie a ve 14. století převládl nad románským slohem. Stavby se pnuly do výšky, využíval se lomený oblouk, který byl vyvážený opěrným systémem, klenba byla žebrová. Třebíčská bazilika má mnoho znaků nového slohu, například lomený oblouk nebo žebrovou klenbu.